

DNEVNIK ANE FRANK

(Izdanje Nolit, Beograd, 1956)

Prošle godine, nekako u danima koji su prethodili burnim događajima na istočnim obalama Sredozemnog Mora, u izlozima knjižara, bez mnogo buke i reklame, pojavila se jedna knjiga, možda bi više pristajao izraz knjižica, o kojoj treba reći nekoliko reči. To je „Dnevnik Ane Frank”, dnevnik jedne 14-godišnje jevrejske devojčice pisan iskreno i bez doterivanja, skoro iz dana u dan dve pune okupacijske godine: od juna 1942 do avgusta 1944 u jednom holandskom gradu, bolje reći u jednom skrivenom stanu jednog holandskog grada, gde su dve jevrejske porodice mislile da se sakriju od koncentracijskih logora i da u tom skloništu sačekaju oslobođenje.

Međutim, nisu rat i okupacija ono što su ovu knjigu svuda u svetu načinile poznatom i cenjenom. Mnogo ima knjiga koje su i vernije i tačnije zabeležile sve ono što je u vezi s ratom u toj knjizi; nisu samo patnje i poniženja izneta u knjizi, koja su uostalom, prema onome što su u to vreme milioni u Evropi preživljavali, tako mala pa skoro i neznatna, bila uzrok popularnosti koju knjiga uživa.

Kada je „Dnevnik” godinu-dve iza rata prvi put objavljen u Nemačkoj, jedva je bio i zapažen, međutim kada je pre nekoliko godina po drugi put štampan, osvojio je čitaoce u Nemačkoj i ubrzo zatim svugda je objavljen. Polazeći sa jednog jevrejskog stanovišta voleli bismo da ovo protumačimo tako da su nemački čitaoci — i ne samo nemački — ovih godina u suštini drugačiji od onih iz posleratnih dana. „Dnevnik” koji Jevreje prikazuje onakve kakvi jesu, bar onih desetak duša koje se pominju, sa svim manama i vrlinama karakterističnim za građansku klasu najzastupljeniju kod Jevreja Zapadne Evrope, nije bio za Nemce, još uvek naučene na gebelsovski i štirmerovski rečnik, knjiga koja bi bila i draga. No nemački čitalac ovih godina je drugačiji: on vidi da su Jevreji ono što jesu i više mu oni ne smetaju da vidi sve osobine, sve vrline knjige. Da li je tako ne znamo. Kamo sreće, ne samo za Jevreje, da je zaista tako.

Osvajivši jednom nemačke čitaoce, „Dnevnik” je brzo našao puta i načina da stigne i do čitalaca drugih zemalja. Nesumnjivo da su uz

tematiku i opšte ljudske vrline, nedvosmisleni i jasno izraženi humanizam, uprkos vremenu i sredini, i nepokolebljivi optimizam i doveli do toga da se „Dnevnik” preradi u dramu, čija se jedna od premijera istovremeno davala i u istočnom i u zapadnom delu Evrope, u četiri države, u devet gradova, a na jednom jeziku — na nemačkom. „Dnevnik” je tako umeo da ponese da je, kako su listovi ponegde zabeležili, publika, dok se zavesa spuštala, od uzbuđenja nepomično sedela, da bi se tek posle nekoliko minuta zaorio dug i iskren aplauz. Skoro svuda se iz pozorišnih sala izlazilo čutke, suznih očiju, a bučni pojedinci su energično pozivani da se smire i ne remete opšte raspoloženje. Pa ne samo na premijeri u velikim, renomiranim pozorištima, nego i u malim provinciskim, bilo je često tako ili slično, i kod nas i na strani.

Mnoge su kritike objavljene, kako o knjizi tako i o drami, i u našim listovima i časopisima, ali prilikom ocenjivanja knjige ili drame, jevrejstvo Anino i njenog kruga nije se primećivalo ili se primećivalo samo kao uzgredno. Nije ovde mesto da se „Dnevnik” prikazuje sa literarnog stanovišta, međutim, kao Jevreji, čitajući ili gledajući „Dnevnik”, ne možemo se oteti izvesnih misli. Spomenuli smo naše mišljenje, razmišljajući o istorijatu „Dnevnika”, da nemački čitalac danas nije, nadamo se, istovetan sa onim od juče, ali verujemo da su drugi i danas takvi kakvi su bili i juče. Kako je prijatno saznanje da je u tim crnim danima toliko ne-Jevreja, Holanđana, nesebično i kao nešto što se samo po sebi razume, stavljalo mesecima i godinama svoju glavu i glavu svojih najbližih u torbu da bi pomoglo šaćici ljudi kojima je jedina krivica bila u tome što su se rodili kao Jevreji. Svi Jevreji koji su preživeli hitlerovsku smrtnu presudu znaju za mnoge slične primere, i kakva šteta — možda nikad veća nego baš ovih dana kada ponovo dižu glavu oni koji žele da se odnosi među ljudima pogeršaju — što ti primeri polako padaju u zaborav ne ostavljajući za sobom dovoljno traga i spomena. Kada će doći hroničari da ih i kod nas zabeleže?

Još jedna misao se naročito nama, jugoslovenskim Jevrejima, nameće uporno: koliko je uzaludno pokušavati da se izlaz i spas traži u skrivanju. Ne samo u istoriji naroda nego, kao što i ovaj primer pokazuje, ni šaćici ljudi nije spas u bekstvu od borbe, niti u skrivanju pred teškoćama. Milioni Jevreja su platili glavom ne saznajući za ovu istinu. Svakako, njihova sudbina u krajnjoj liniji ne bi se mnogo izmenila, ali bi svoju smrt od dželata skupo naplatili.

Iako je Ana Frank bila još devojčica kada je pisala svoj dnevnik (i time pretekla i po godinama života i po dobu Fransoaz Sagan i druga „čuda od dece”), njen „Dnevnik” nije pomodarsko delo. On je još jedan dokumenat o sudbonosnim danima iz doba minulog rata i uvek će predstavljati dragocen materijal za one koji će sutra ili u dalekoj budućnosti želeti da proučavaju dane o kojima govori Ana Frank.